

INFORMATIU

ARXIU

09/HIVERN 2004

ARXIU HISTÒRIC
MUNICIPAL
REUS

Cap a un Arxiu integral

Xavier Filella Fargas

Tinent d'alcalde de Cultura
de l'Ajuntament de Reus

L'Arxiu Municipal és una institució cultural viva que, a banda del servei que presta als usuaris i a la comunitat en general, desenvolupa una valuosa tasca de difusió. La Revista de l'Arxiu en deixa constància periòdica i al número que teniu a les mans hi ha exemples del resultat de la feina feta pel seu equip: el fons de la memòria oral, la documentació de fotografies dels carnivals les notes per a la història de l'Arxiu o l'estudi sobre el protocol de la processó de Misericòrdia de 1783, a més de la notícia d'una important cessió de documents que el Centre de Lectura —al qual vull mostrar públicament el meu agraïment per la confiança feta i per la seva sensibilitat, un cop més, envers la preservació del patrimoni històric de la ciutat— ha fet a l'Arxiu Municipal.

Però per a una millor prestació dels serveis que li són propis i per a continuar aprofundint en la feina de documentació i investigació del nostre passat, ja és hora que l'Arxiu pugui donar un decisiu pas endavant. Les circumstàncies viscudes en el darrer quart de segle, amb visions diferents entre les administracions implicades sobre l'estructuració dels arxius, les creixents necessitats d'espai que han obligat a dispersar aquests serveis en diversos edificis i la saturació a què finalment han arribat tots ells ens obliga a cercar una solució de futur. I aquesta no pot ser altra que un nou Arxiu, amb una concepció integral que agrupi l'Arxiu Històric Comarcal i Municipal, el Notarial i l'Arxiu Administratiu i que deixi cobertes les seves previsibles necessitats a llarg termini.

Posar fil a l'agulla en aquest projecte ens pertoca a la Generalitat de Catalunya i a l'Ajuntament de Reus, a partir del convenciment mutu que la gestió dels arxius ha de ser integral, sota els criteris que marca la Llei d'arxius però comptant que el municipi hi ha de jugar un paper actiu, tant en el disseny del projecte com en la seva gestió. El resultat de tot plegat no pot ser altre que una millora en la qualitat del servei i en l'atenció a l'usuari, l'optimització dels recursos que ambdues administracions hi esmercem i un reforçament de la presència de l'Arxiu en l'activitat i l'oferta cultural de Reus i el Baix Camp.

Edita: Regidoria de Cultura. Arxiu Municipal, Reus
Director: Ezequiel Gort

AHMR: Plaça del Castell 3A • REUS
AGA: Rafael de Casanoves, 6 • REUS
Tel. 977 774 760 • Fax 977 775 505

Foto portada: grup de noies disfressades per al ball de carnaval (c.1910-1915).

Fotografia: E. Puig

DL: T-1442-97
Imprimeix: Arts Gràfiques l'Estel - Reus

El Centre de Lectura cedeix documents a l'Arxiu

Ezequiel Gort Juanpere

Llibreta, lligalls, partitures, segells, ... una petita mostra d'aquesta col·lecció.

El Centre de Lectura de Reus, al llarg del temps, ha anat rebent un seguit de donacions tant de llibres com de documents. Els llibres s'han anat incorporant a la biblioteca de l'entitat, però els documents havien restat desconeguts pel públic i, per tant, fora de l'accés dels investigadors.

Recentment, el Centre de Lectura ha cedit a l'Arxiu Municipal una col·lecció de documents, la majoria en paper, amb l'objectiu que aquests, un cop inventariats, estiguin a disposició dels investigadors. Es tracta d'un conjunt de documents

de procedència i tipologia varia, resultat de la forma com s'ha aplegat, però que ja des d'una primera valoració presenta documents força interessants que justifiquen plenament el gest que ha tingut el Centre de Lectura en cedir-la a l'Arxiu amb la voluntat, a la vegada, de millorar el patrimoni històric de la ciutat i de posar-la adequadament a l'abast de la comunitat científica.

La col·lecció (que ocupa uns dos metres líneals) és formada bàsicament per documentació judicial, procedent de la batllia del comtat de Prades —l'Aleixar, Prades, entre altres—, però

també de diversos llocs del Camp de Tarragona —com Reus o Riudoms—, que cobreix un període temporal que va des del segle XVI fins al XIX. Hi predominen els plets, però també hi ha documents de diferents tipologies, com poden ser els censals, llibretes de comptes, albarans, etc.

L'àmbit de la seva procedència va més enllà del Camp i les muntanyes de Prades i el Priorat. N'hi ha també d'indrets més llunyans, com una llibreta amb causes pies de Tiurana, al bisbat d'Urgell, entre altres. Hi destaca la presència de dues butlles: una —amb el segell penjant del papa Climent XI— per a una parròquia de la diòcesi de Calahorra, i l'altra, sense segell, per a una altra del bisbat d'Urgell. També hi ha restes de pàgines de cantorals, algunes de les quals van servir posteriorment de coberta de llibretes.

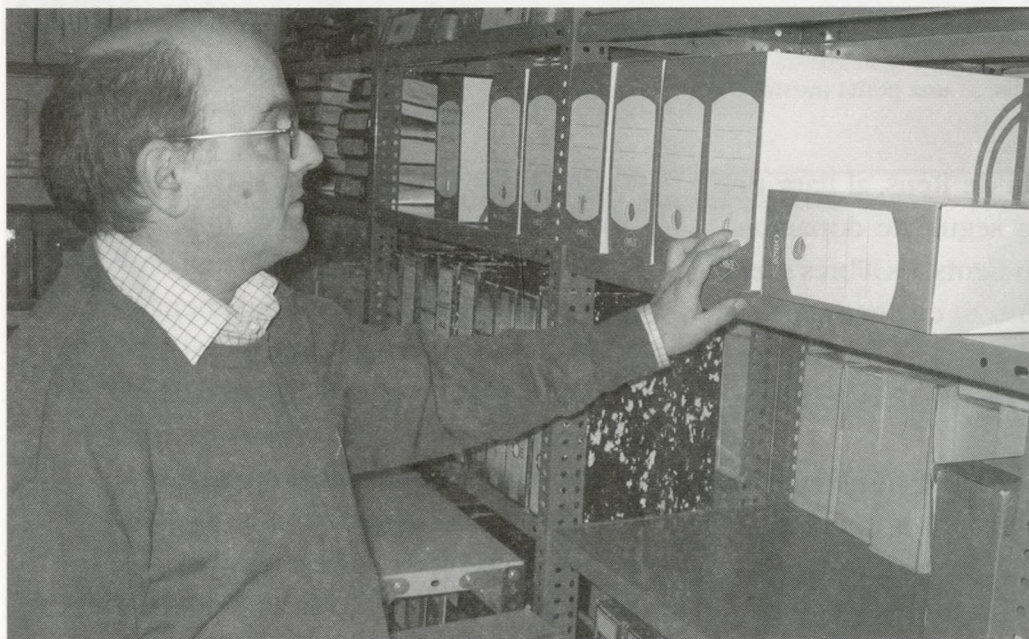
Però allò que destaca en aquest conjunt és un segell penjant del regne de Castella i Lleó. Dissortadament, en aquest cas no ens ha arribat el pergami que portava el segell esmentat. Al seu moment, el col·leccionista que l'arreglegà va tallar el pergami de manera que només en quedés el bocí suficient per a mantenir complet el fil pel qual penjava el segell i, en aquest bocinet de pergami, hi va afegir, amb llapis de color, la següent datació: Burgos, 25 de desembre de 1292, una datació que sembla equivocada, ja que el segell pertany a un rei Alfons —Alfons X (1252-

1284), Alfons XI (1312-1350)?— que no s'adiu amb la suposada data.

Avui no es coneix per quins camins aquesta documentació va anar a raure al Centre de Lectura. Per la seva diversitat, probablement és una col·lecció formada per més d'una donació. Així, es pot observar que hi ha un pergami —datat a Reus el 1571— on al dors figura expressament que va ser donat al Centre de Lectura per Lluís Òdena i Blanchart, empleat d'aquesta mateixa entitat prou conegut per la seva afició a col·leccionar els programes dels teatres de Reus —els quals va donar a la ciutat—, mentre que se suposa que bona part hi va arribar de la mà del filòleg Miquel Ventura i Balanyà (1878-1930), del qual se sap que posseïa una col·lecció de documents i que va donar al Centre de Lectura tot el seu fons bibliogràfic.

Ara l'Arxiu Municipal procedirà a inventariar aquests documents per tal de poder-los posar el més aviat possible a l'abast dels investigadors, la qual cosa permetrà millorar en força aspectes el coneixement del Camp, les muntanyes de Prades i el Priorat en el passat.

Des de l'Arxiu Municipal, i per mitjà d'aquestes pàgines, volem agrair públicament al Centre de Lectura de Reus el gest que ha tingut en cedir aquesta col·lecció documental a la ciutat.

La col·lecció ja instal·lada a l'Arxiu.

El protocol de la processó de Misericòrdia de 1783

Ezequiel Gort Juanpere

Al llarg del segle XVIII i a causa bàsicament de la sequera, les pregàries a la Mare de Déu de Misericòrdia van sovintejar força. La imatge va ser portada a la vila almenys en tretze ocasions, de les quals només en dos casos no va ser per la manca de pluja (el 1748 per una plaga d'eruga i el 1771 per un terratrèmol).

Aquesta freqüència en els trasllats, va fer que aviat el costum establís un cerimonial ben determinat, que avui el coneixem amb prou detall mercès als textos que s'han conservat a l'Arxiu Històric Municipal.

Un exemple pot ser el protocol observat pel trasllat de 1783 i aprovat per l'Ajuntament en la sessió del consell del 22 de març: aquest dia, davant la sequera i el perill consegüent ("la terra és tant seca que no se pot conrear, motiu que los jornalers no troban un sol jornal y estan al últim apuro de la misèria"), els procuradors del gremi dels pagesos, i diverses persones més, van demanar fer pregàries "a fi de aplacar la ira de Déu, que nos amenaça ab tanta esterilitat de aygua".

Primer es van fer les pregàries habituals, amb el res de la col·lecta i lletania després de la missa major, així com les processons i l'exposició de les relíquies. Res, però, no funcionava i una vegada més, va caldre dirigir-se a la Mare de Déu de Misericòrdia. Així, diuen, "se vage a buscar nostra santíssima patrona la verge de Misericòrdia en sa santa hermita y ab professó de pregàrias, que deurà aixir de la parròquia a las tres horas de la tarda, sia portada en dita parròquia, y que en un tot se guàrdian lo mètethodo y orde que fins vuy se observat".

El mètode i ordre —o protocol— s'iniciava amb el següent i llarg títol: "Mètethodo y orde que inseguint la consuetut fins vuy observada se ha guardat per a aportar nostra santíssima patrona la verge de Misericòrdia, per rogativas, a la prioral iglésia de esta vila per a implorar lo benefici de la pluja en lo any 1783".

Aquest text va repassant amb tot detall els diversos passos previs, ja breument assenyalats. Pel que fa a la processó de trasllat, el seu text, íntegre, és el següent: "se publicà lo diumenge de pasqua que lo dilluns següent per la tarda se portaria nostra senyora de Misericòrdia des de sa santa hermita a esta parroquial iglésia ab la profesó y demés solemnitats acostumadas, convidant a tothom generalment ab sa acistència per a implorar per lo medi de tant soberana mare la misericòrdia de Déu nostre senyor per lo benefici de la pluja.

Seguidament se pasà recado per medi de un verguer a tots los procuradors dels gremis de esta vila, per la acistència a dita profesó ab ses corresponents candelas de dits procuradors e individuos de aquells gremis; als mestres de minyons de llegir y escriurer, per a que acudian a la mateixa profesó ells y sos dexeables; i a les mestres de minyonas, per a que també acudian ses dexeables, ab mantos y ben decentas.

Se comensa la professó ab esta forma: Al devant van tres clergues ab hàbits telars, ab un sant Christo. Seguidament les minyonas ab dos filas y cada una de ellas ab son sant Christo y les mestres al detràs de ells, cada una ab sa costura. Después los minyons ab son respectius mestres. Seguidament los gremis, cada un per son orde, y altres personas devotas. Immediatament lo pendó de la Sanch, ab tots los congregants ab vestas y al mig de ells los impropers de la mateixa congregació; la reverent comunitat de religiosos carmelitas descalsos, la reverent comunitat de Sant Francesch y seguidament la reverent comunitat de preveres de la parròquia, y al últim lo sant Christo de la Sanch y al detràs lo preste ab diaca y subdiaca, y seguidament lo magnífich Ajuntament ab insignias y ciris, per qual acistència de ditas reverents comunitats se'ls pasa recado per medi dels síndichs del Comú.

Esta devota professó surt de la parròquia en

dretura a la santa hermita, passant per lo carrer de la Badia, carrer Nou y portal del Baluart, y camí de Misericòrdia. Entra per la porta de dita santa hermita de la part de migdia y sens parar-se surt per la porta de sol ixent y quant arriba lo sant Christo ab lo preste y magnífich Ajuntament, se fa una pràctica, que predicà lo calificador del sant Ofici, Dr. Josep Roig, prevere y prebender de esta parròquia, estimuland als concurrents a una verdadera esperança y contrició y modèstia, y prenent nostra divina mare de Misericòrdia que ja tenen un tabernacle previngut y posada en ell de antes, baix lo millor tàlem, se continua dita professó, posant lo sant Christo al últim de la congregació y al frente de ditas reverents comunitats, y arribada la professó en dita parroquial iglésia y posada nostra senyora de Misericòrdia en son trono que tenia al altar major, predicà lo molt reverent pare presentat fra Pelegrí Font, religiós servita, ab la major acistència y concurrència de la major part del poble se finí la funció, llevant-se lo magnífich Ajuntament les insígnias en la sagristia”.

Hi havia també un cerimonial establert per vetllar la imatge durant tots els dies que estigués a la parròquia:

“Seguidament se pasa recado a tots los procuradors dels gremis per a que disposasen que quatre o 6 hòmens de sos gremis fesen vella a dita parroquial iglésia des de les deu de la nit fins a missa primera, vellant cada nit un dels senyors del Ajuntament, comensant per lo senyor regidor decano y después los següents per son torn, ab algun dels subalterns.

En lo endemà se celebra un ofici ab música, ab acistència del magnífich Ajuntament per a obsequiar la verge, y, en los demás següents dias, se cantaren molts rosaris, lletanias y altres oficis, encara que sens concurrència del magnífich Ajuntament”.

Finalment va ploure i el gremi dels pagesos va demanar la fi de les pregàries.

El retorn de la imatge es va fer, doncs, com era habitual, después que la vila hagués rebut la mercè celestial en forma de pluja. El consell de la vila ho va decidir el 17 de maig, después de valorar els regidors “que compadescuda sa Divina Magestat de nostras misèrias y calampnitats per la falta de aygua, mediant les humils súplicas dels moradors de esta vila, y per medi del poderós patrocini de nostra santíssima

mare y advocada, la verge de Misericòrdia y nostres sants patrons, nos ha aconsolat, no sols ab lo benefici de la pluja que havem experimentat, sí que ab la salut comuna que experimentam en est poble, a diferència de tots los pobles circumvehins, que se veuen atropellats de unas impertinents malalties. Y com sia lo major blasó dels hòmens la gratitut, y correspondència a tant particular favor que havem rebut de la liberal mà de nostre Déu y senyor per intercessió de nostra santíssima mare y patrona la verge de Misericòrdia, devem ab lo major esfors obsequiar, aplaudir y venerar les misericòrdias del senyor y de sa santíssima mare” i decideixen per a l’endemà, diumenge, dia 18 de maig, primerament cantar un solemne Te Deum después de la missa major. I después, com que abans de portar la imatge de la Mare de Déu a la vila —que era el darrer recurs— es treien les diverses relíquies, ara calia retornar-les al seu lloc: “que se retornian en son lloch les santas relíquies ab acistència de est Ajuntament, música y demás solemnitats acostumadas, a saber, sant Pere lo dia vint-y-dos, santa Susagna lo dia vint-y-tres y sant Bernat Calbó y demás reliquias lo dia vint-y-quatre del corrent maig”.

Finalment, “que lo diumenge, dia primer del pròxim vinent juny, se retornia la imatge de nostra patrona la verge de Misericòrdia en son trono de la sua santa hermita ab professó, la més solempne, procurant lo major lluïment y esmero del que fins vuy se ha practicat, pel qual efecte se seguirà lo orde y mètethodo previngut en lo Ajuntament de vint-y-dos del passat mars, cuydant de avisar tots los gremis y fent esquelas als particulars y estimular-los per a que contribuescan en lo lluïment major de dita professó, alsant altars en los carrers y adornant-los de robas y ramas, que formian un aspecto agradable y grave”.

En aquesta descripció, tot i ser tan completa, manca l’esment al seguici festiu, que també devia sortir, com era costum en totes les processons de tornada de la imatge al santuari. En tot cas, afegim aquest detall tret del “protocol” de 1737: “[...] y ab eixa predita forma se arribà a sa hermita, precehint a tot lo referit deu diferents balls de jòvens de la mateixa vila, que ab sas vàrias y primorosas dansas manifestaven obsequiosos los intensos affectes de gratitut per lo benefici tant gran rebut [...]”.

El carnaval de Reus: fotografies d'arxiu

Salvador Palomar Abadia

La Fotografia Artística (Plaza de Prim, 9) pone en conocimiento del público que, a pesar de que en la galería de luz artificial que acaba de montar, se retratará hasta la una de la madrugada, los días de baile, también servirá durante todo el Carnaval, cualquier otro día y hora, siempre que se avise con anticipación.

Advierte, al propio tiempo a sus favorecedores que, a pesar de que en muchas capitales es costumbre cargar tarifa doble para los retratos hechos de noche, esta casa se limita a aumentarla módicamente, en forma que apenas compensa los gastos de instalación.

Las Circunstancias, 8/2/1907

El carro egipci (1893). Autor desconegut

Aquest carnaval, l'Arxiu ha volgut col·laborar en l'ambientació de la festa amb l'organització d'una exposició de fotografies antigues del carnaval reusenc. La preparació de la

mostra ha comptat amb la col·laboració de l'associació Carrutxa.

Aquesta exposició recull una selecció d'imatges dels carnivals de començaments del

El galió, carrossa del Foment Republicà Nacionalista (1908). Foto: E. Puig

segle xx, entre 1890 i 1920. Aquest és un període que ens ha deixat nombrosos testimonis gràfics, ja que correspon a un moment àlgid d'una celebració basada en l'existència d'un potent moviment associatiu a la ciutat i una important activitat comercial. Un carnaval burgès, en un sentit urbà i de classe, que s'havia iniciat amb el desenvolupament industrial, a mitjan segle XIX, i que perdurà fins a la prohibició de la festa per part del franquisme. Un carnaval que vol ser, alhora que divertiment, factor de promoció econòmica per a la ciutat. Una festa en què tothom hi pot participar, però on cada estament social hi apareix ben diferenciat.

Cafès, centres recreatius i societats de tota mena organitzen els seus actes -principalment, balls de saló- i participen en les desfilades de carrer o en la ballada de danses a la plaça del

Mercadal. Colles d'amigues i amics es disfressen per acudir a qualsevol de les societats. Els grups corals munten serenates humorístiques i surten estudiantines a rondar pels carrers. I encara, del dijous gras als enterraments de les parts del Carnestoltes que tenen lloc els primers dies de quaresma, hi ha moments per a la gresca més incontrolada i per a la sortida de mascarots. El carnaval es viu amb intensitat cada any, però el 1893, el 1908, el 1916 i el 1919 es convoquen grans carnavals que mobilitzen centenars de persones i atrauen milers de visitants. La festa reusenca és coneguda arreu de Catalunya per la seva espectacularitat, tant pel que fa a les disfresses com a les carrosses que surten al carrer, carrosses que són finançades per les societats recreatives, culturals o polítiques, però també per empreses o famílies benestants.

És, doncs, un moment en el qual es realitzen centenars de fotografies: imatges d'estudi -de parelles i grups de màscares-, escenes de carrer -desfilades o danses al Mercadal-, que responen a l'activitat professional dels fotògrafs de la ciutat.

Efectivament, el carnaval, com a esdeveniment social que convoca multitud de persones, és un marc adient per a la realització de fotografies personals d'encàrrec¹ i d'imatges d'ambient que després seran comercialitzades per al record o editades com a targeta postal.² L'interès estètic de la celebració es veu potenciat així per la rendibilitat de la feina. D'altra banda, els concursos fotogràfics, com el que convoca la comissió organitzadora del carnaval de 1916,³ motiven encara més la realització de fotografies. També, a començaments del segle xx, es realitzen els primers reportatges cinematogràfics de la festa.⁴

S'explica prou bé, doncs, que s'hagin conservat desenes d'imatges, moltes procedents de fons familiars o circulades com a targetes postals, a banda de les col·leccions de fotògrafs de l'època, com la d'Eduard Borràs,⁵ conservada a la Fototeca Municipal de Reus.

Amb tot, aquesta abundància d'imatges no ens ha de fer oblidar que aquestes ens mostren només una part de la festa. Els condicionaments

El cigne, carrossa de les famílies Gasull i Vilella (1916).
Foto: E. Puig

tècnics, però també el component comercial, expliquen, en bona mesura, la selecció de personatges i d'actes que les imatges reflecteixen: la festa més formal, espectacular i luxosa. De fet, l'espectre temàtic es redueix a les carrosses, les desfilades diurnes de carrer i les danses, també al migdia, a la plaça. Més rares són les imatges d'altres moments i les d'interior. Algunes escenes de ball o dels caps de dol de l'enterrament del Carnestoltes, en són exemples. I no n'hem vist cap de mascarots informals o de comparses al carrer malgrat que sabem que aquests components més populars continuaven presents en la festa reusenca del primer terç del segle xx.

Cal, per tant, no oblidar que les imatges ens mostren només una part de la festa: aquella que tècnicament és més fàcil de copsar, però també

1. Els dies anterior al carnaval sovintegen els anuncis a la premsa per part dels fotògrafs establerts a la ciutat. N'és un exemple la nota que encapçala l'article o l'oferta que fa Josep Llauradó, el 1897, de regalar la primera fotografia a totes les parelles que acudeixin al seu establiment del carrer Padró a retratar-se amb les disfresses de carnaval. *Diario de Reus*, 9/2/1897.

2. Després del carnaval de 1908, per exemple, s'anuncia que «en breve se expondran a la venta, unas artísticas postales con fotografías de los carruajes alegóricos del pasado Carnaval en esta ciudad». *Diario de Reus*, 9/4/1908

3. Vegeu les bases a *Diario de Reus*, 1/3/1916

4. Vegeu, per exemple, *Diario de Reus*, 5/3/1908

5. Eduard Borràs i Sotorra, Reus 1882-1948, és un dels pioners de la fotografia reusenca que captà nombroses escenes de la vida quotidiana de la ciutat i les seves festes. Part dels seus clixés foren recuperats per Salvador Vilaseca, amb qui l'unien relacions de parentiu, i dipositats al Museu Prim-Rull. Vegeu *Els nostres fotògrafs*. Reus: Fototeca de Reus, 1995

aquella que més vol ser conservada en el record, per unes persones concretes o pel públic en general, segons els criteris de cada moment. És per això que la fotografia és testimoni, però alhora interpretació, de l'esdeveniment.

És interessant fer aquesta reflexió des d'un present en què s'han modificat substancialment les condicions que expliquen l'obtenció d'imatges d'una festa. D'una banda, l'enorme millora tècnica dels equips fotogràfics; de l'altra, la popularització del seu ús. La fotografia de reportatge continua vigent en l'actualitat, però també se n'han modificat els paràmetres. Com l'obtenció, l'adquisició de fotografies és a l'abast del gran

públic i, per tant, s'amplia l'àmbit d'interès del fotògraf professional. També han canviat els criteris estètics: una imatge de lluita carnavalesca pot ser considerada més espectacular i publicada a la premsa abans que la d'una desfilada. La fotografia d'avui reflecteix força més la diversitat de la festa, sense deixar de banda les motivacions de sempre.

En tot cas, abans com ara, la imatge constitueix una font documental cabdal per al coneixement dels esdeveniments socials. Cal, però, una lectura atenta que, més enllà de la simple il·lustració d'un text, ens permeti copsar tota la informació que ens aporten les velles fotografies.

El tanc, carrossa de la societat L'Olimpo (1919). Foto: Eduard Borràs

Del fons de memòria personal de l'Arxiu

Ramon Claret i Gual: la resistència llibertària al primer franquisme

Salvador Palomar Abadia

Xerrada sobre els fets del 19 de juliol a l'Arxiu (2004)

L'Arxiu Municipal de Reus compta, en l'actualitat, amb un incipient fons de memòria personal que aplega els testimonis orals i els documents biogràfics aportats per persones nascudes o residents a Reus. Aquest és, doncs, un fons que incorpora documents de veu generats a partir d'entrevistes amb persones que aporten els seus coneixements, records, experiències viscudes o la seva percepció dels fets històrics que han viscut, així com documents personals, manuscrits i fotografies. Bona part d'aquests materials es conserven en format digital.

Aquesta és una línia de treball que connec-

ta amb anteriors estudis publicats per l'Arxiu sobre memòria de gènere -com els referents a les obreres tèxtils, les dels fruits secs, o a la immigració-, coeditats amb la Regidoria de Polítiques per a la Igualtat, i amb altres experiències desenvolupades en col·laboració amb entitats i institucions. O també amb la participació de l'Arxiu en el programa transversal sobre Gent Gran de l'Ajuntament reusenc, en l'àmbit de la valorització de la memòria personal com a part del patrimoni cultural de la ciutat.

Com a mostra d'aquesta línia d'actuació, l'Arxiu ha organitzat ja algunes activitats de di-

vulgació, com la sessió que, amb la participació de Ramon Claret i Gual, va tractar sobre l'experiència viscuda als carrers de Barcelona el 19 de juliol de 1936.

Més enllà d'aquest moment, però, el testimoni de Ramon Claret ens permet apropar-nos a una etapa clau de la història recent del nostre país: la guerra de 1936-39, la posterior repressió sobre els vençuts i els primers moviments de resistència al franquisme. Certament, els records del Ramon -que fa més de cinquanta anys que viu a Reus- justifiquen un treball d'investigació prou més ampli que l'abastat per aquest article. Tanmateix, aquestes notes -fruit d'una primera elaboració de moltes hores de conversa- ens apropen a una experiència viscuda intensament i mostren algunes aportacions que la memòria personal pot fer al coneixement històric.

La infància, la revolució i la guerra

Ramon Claret i Gual neix a Òdena (l'Anoia) el 31 de desembre de 1919. La seva infància reflecteix prou bé un món cruïlla de ruralitat i industrialització. Records de jocs i pràctiques festives, d'ús de remeis populars -ben coneguts per la seva mare-, es creuen amb les primeres inquietuds socials i de mobilitzacions obreres i internacionalistes. De ben jove, el Ramon entra coneix els moviments socials de la comarca. El seu pare era pagès, però el Ramon entra ben aviat en contacte amb el món industrial de les fàbriques tèxtils. De jove, volia ser mestre, tot i que va aprendre diversos oficis. Ell mateix es defineix com un noi idealista i amb tendència a enamorar-se de la primera noia que li agradés si compartien les mateixes idees. El 1934 -té 15 anys- coneix la gent del Bloc Obrer i Camperol, participant en els comitès propresos. El seu germà gran, activista d'Estat Català, havia estat detingut arran dels fets del 6 d'octubre.

El 19 de juliol l'agafa a Barcelona. Com tants altres joves, passà el dia lluitant pels carrers. Pri-

mer, en una barricada de la plaça de Catalunya, al final de la Rambla, des d'on es dispara contra els sublevats refugiats a l'Hotel Colón. Al capvespre, recorrent la ciutat en un camió de la guàrdia d'assalt, pintat -com tants altres- amb les sigles de la CNT i del POUM, en passar per alguna barricada.

En esclatar la guerra, recorda com la major part de sindicats autònoms existents a l'Anoia -com en altres indrets- decidiren entrar a la Conferderació Nacional del Treball. Ramon Claret, proper ideològicament al Partit Obrer d'Unificació Marxista, s'afilia a la CNT, una militància que mai ha deixat. Jubilat des de fa anys, en l'actualitat pertany a la CGT, una de les organitzacions que es reclamen hereves de la tradició anarcosindicalista.

Després d'unes setmanes d'intensa activitat fent propaganda en favor de les col·lectivitzacions, l'agost de 1936 -falsejant necessàriament l'edat al seu document d'identitat- el Ramon marxa voluntari al front amb la columna Taverner del POUM. Al front d'Aragó pren part al setge d'Osca, als combats de Casetas de Quicena, Estrecho Quinto i Monte Aragón, a la presa de Sietámo, etc.

Veient el desenvolupament de la guerra, acceptà la militarització com a necessitat per organitzar la lluita, però ben aviat va quedar desenganyat de com aquesta s'efectuà. Dins l'èxercit popular arribarà a tenir el grau de tinent. Considera que no es va tenir en compte la gent que més havia lluitat contra el feixisme i és molt crític amb el paper dels estalinistes a la guerra civil. Recorda com el maig de 1937, des de Tierzs, alguns milicians del POUM intentaren tornar a Barcelona, però els ho impediren forces comunistes a Almacelles.

Amb la dissolució de les columnes del POUM, el Ramon Claret fou destinat a Vic -s'hi presenta amb retard, explica, ja que mentre hi acudia va anar fent campanya per les fàbriques i tallers- i allí féu d'instructor. Més tard és enviat a

Andalusia on fa cap al 23 cos d'exèrcit sota el comandament de Francisco Galán. A la seva nova unitat dominaven els comunistes i al cap de poc temps va aconseguir el trasllat a una divisió especial -la 71 divisió motoritzada del sector Centre-Sud- on la major part d'oficials eren procedents de l'escala de milícies i hi havia molta gent de la CNT.

La derrota republicana, el 1939, l'agafa per terres de Toledo, a Sonseca. Amb membres de la seva unitat va obrir-se pas fins a la frontera amb França, creuant per les muntanyes i zones poc habitades, tenint diversos enfrontaments amb les forces franquistes. Però el 1940, quan els alemanys envaïxen França, decideix retornar a Catalunya i continuar la lluita. En arribar, però, a l'indret on havia quedat amb familiars seus, prop de Dosrius, la policia -probablement assabentada de la seva arribada per la detenció d'uns companys- l'està esperant. És detingut i empresonat a la Model de Barcelona, amb una condemna de 30 anys. Aviat, però, és alliberat durant un trasllat per un grup d'acció llibertari.

La resistència a Barcelona

Fugit a França, de nou retorna a Catalunya, on és una altra vegada detingut, aquest cop amb documentació falsa a nom de Ramon Vidal Martínez. En els seus papers figura que és un jove que retorna per no tenir compromisos polítics, i la seva «família» té cura d'aconseguir-ne la llibertat. Després d'un temps a la presó del Cànem, al Poblenou de Barcelona, surt al carrer amb l'obligació de presentar-se immediatament per anar a fer el servei militar. Evidentment, fuig de nou cap a França.

Aquest és un període d'intensa activitat a banda i banda de la frontera. Amb la seva companya, Teresa Tarràs, i altres persones de confiança formen un grup d'acció que desenvolupa la seva tasca desvinculat -si més no, orgànicament- de la CNT. És un d'aquests grups, basats en l'afinitat

personal i la coneixença, que possibilitarà una labor de resistència i ajut a les víctimes de la repressió franquista a la Barcelona de la immediata postguerra.

Entre 1941 i el 1945, el Ramon, la Teresa i els seus companys actuen entre Catalunya i França. A l'altra banda de la frontera s'ocupen d'evitar que la gent torni enganyada cap a l'interior amb la promesa que no els hi ha de passar res.¹ Més d'un que s'ho va creure en arribar a Catalunya fou detingut i afusellat.

A França realitzen, en un grup comandat per la Teresa, missions per a la resistència com ara atemptats a les indústries que fabriquen armament per als alemanys o als transports d'aquest material. La seva actuació, però, és força independent, desvinculada de les Forces Franceses de l'Interior, equipades amb armament dels anglesos, que, afirma, maldaven per controlar-les. Ells, de vegades, aconseguïen despistar algunes armes que els anglesos llançaven sobre França. Els seus records mostren com també hi havia diferències dins la pròpia resistència.

Però la seva tasca més important es desenvolupa a Catalunya, on s'ocupen d'aconseguir diners amb els quals proveir-se de menjar per ajudar les famílies dels presos i, sobretot, la molta gent que hi ha amagada a la ciutat. A la dècada de 1940, Barcelona és una ciutat plena de gent oculta, de persones que malviuen sense documentació, que intenten fugir de la repressió o que tornen de França.

Alhora, la CNT -organització amb una continuada practica de treball clandestí des de la seva fundació- ha refet una part dels seus sindicats, que recullen cotitzacions i aportacions per als presos. Per la seva banda, el grup del Ramon *visita* empresaris per tal de recaptar diners a can-

1. Massa sovint, agents franquistes s'infiltraven entre els exiliats per aconseguir el seu retorn, i, des de l'interior, hi havia persones amb antecedents d'esquerres que, per fer-se perdonar, col·laboraven en aquesta tasca de repatriar els fugitius, escrivint cartes a familiars o coneguts.

vi de xecs estesos a nom del govern de la III República. Altres grups opten pels atracaments a bancs o realitzen enginyoses accions de requis a d'aliments a magatzems.

Aconseguits els diners, es tracta d'adquirir i aconseguir d'entrar menjar a la ciutat -com feien molts que es dedicaven a l'estraperlo- per als clandestins, de forma que les famílies -en una època d'estricta control i racionament- no aixequessin sospites.

El grup del Ramon i la Teresa disposa de diversos pisos on allotjar-hi refugiats que no han marxat o que han tornat de França. També realitza accions de propaganda, repartint premsa confederal -i d'altres organitzacions- entre els treballadors, i treballa per preparar vagues i aixecaments. Alhora, hi ha grups que realitzen sabotatges a instal·lacions industrials i línies elèctriques.

Es basteix així una xarxa de grups específics, amb contactes mínims entre ells, que col·laboren puntualment en accions concretes i que mantenen lligams amb una CNT en què es produeixen greus enfrontaments entre sectors, entre l'interior i l'exili. En un moment en què hi havia molts confidents a tots els partits i a la mateixa CNT, la supervivència d'un grup depenia en bona part de la seva autonomia. Aquest fou un període molt dur: canvis constants de nom i de residència, de pèrdua de companys i amagatalls. Aquesta xarxa de solidaritat i suport als perseguits fou durament reprimida per la policia franquista, i la captura del Ramon Claret esdevingué objectiu específic d'algun comandament policial.

El primer problema per als resistents llibertaris era la seva supervivència diària. Com explica el Ramon, menjar ells mateixos i obtenir recursos per ajudar altres persones no era gens fàcil. Era una forma de vida que fregava la marginalitat més absoluta i que podia acabar en la delinqüència comuna per al benefici propi. En aquest sentit, les vivències del Ramon traspuen un codi ètic respecte a les accions armades

-igualmente present en altres testimonis coetanis² - que s'ha de contextualitzar en un moment històric: l'ús de les armes per a la pròpia defensa, evitant els enfrontaments directes amb unes forces policials que els superaven àmpliament i els vessaments de sang innecessaris, fet que no exclou que caigui sota les bales algun comandament policial ben conegut per les seves actuacions en la repressió i tortura d'activistes d'esquerra. La violència és omnipresent i no només per a aquells que es troben en una situació de lluita clandestina. La victòria franquista portarà un règim de terror quotidià que fomentarà les delacions per motius insignificants, detencions injustificades, afusellaments després de judicis sumariíssims i execucions nocturnes sense judici.³ El terror fou, des del primer moment, un dels instruments de consolidació del poder franquista.⁴

És un moment de por generalitzada, però també de forta solidaritat. Comenta el Ramon que hi havia col·laboració entre militants de diverses organitzacions, sobretot de la CNT i el POUM, i també amb els catalanistes. En canvi, les relacions amb el PSUC eren inexistents, quan no negatives, ja que -segons explica- massa sovint aquest partit s'atribuïa, en les seves publicacions, la militància de qualsevol detingut per la policia.

2. Com, per exemple, els aportats per Dolors Marín a *Clandestinos. El maquis contra el franquismo, 1934-1975*. Barcelona, Ed. Plaza & Janés, 2002.

3. Una de les formes de treure gent de les presons -sobretot de les instal·lacions habilitades com a tals- fou, en els primers anys quaranta, fingir trasllats de detinguts fent-se passar per policies amb documentació falsificada. Eren accions molt arriscades que aconseguiren salvar força condemnats a mort. Per contra, molts presoners van ser trets de les presons, torturats i executats pels falangistes amb l'excusa d'un trasllat. O, triats a l'atzar per realitzar suposadament algun treball, portats al Camp de la Bota i afusellats.

4. A l'igual que en altres dictadures, la por interioritzada i quotidiana, derivada d'una repressió indiscriminada i manifestament exagerada, d'una legalitat basada en la sospita generalitzada i la pressumpció de culpabilitat per a tot aquell que no podia justificar la seva adhesió al règim, esdevingué una peça clau en la dominació ideològica que el franquisme exercí en la història recent del nostre país. Entre molta altra bibliografia, vegeu, a tall d'exemple, una aportació de síntesi del psiquiatra Enrique González Durro, *El miedo en la posguerra*. Madrid: Ed. Oberon/Anaya, 2003.

Ramon Claret a la presó d'Alcalá de Henares (c.1950)

Amb el final de la segona guerra mundial es visqué un moment d'esperança en la fi prope-
ra del franquisme. Segons la seva opinió, però,
l'entrada del maquis a la Vall d'Aran fou un de-
sastre de planificació. L'entrada de les forces que
s'organitzaven a França, explica, només havia de
fer-se quan tots els partits i totes les organitzaci-
ons declaressin la vaga general. Amb una vaga
general i la gent al carrer, era el moment de fer
un cap de pont a la frontera. Però no es va fer

així i la invasió es va produir sense avisar -si més
no, suficientment- als de l'interior. Ho van saber
primer a l'estranger que no pas la gent que era
dins a l'estat, explica, i la vaga general no es va
declarar malgrat que s'havia fet un important tre-
ball de preparació amb gent de diferents orga-
nitzacions. En alguns indrets l'aixecament del
maquis fou grotesc.⁵

En aquest moment feia servir el nom de
Ramon Tarràs, fent-se passar per germà de la seva
companya, Teresa. Amb aquest nom és detingut,
després d'un tiroteig que el deixa ferit, el 1946
al carrer Còrsega de Barcelona. Afortunadament,
és portat a l'Hospital Clínic i passa a la jurisdic-
ció militar sense anar a comissaria.⁶ En sortir de
l'hospital, passa a la Model i d'allí als penals del
Dueso, a Santander, Yeserías i Alcalá de Henares.
Mentrestant, la policia continuava buscant
Ramon Claret. Ell s'emociona recordant la fer-
mesa de Josep Cubí, un company del seu grup
amb qui coincidí a la presó, que va rebre, sense
delatar-lo, brutals pallisses quan fou portat a de-
clarar a comissaria.

A les presons coneixerà altres militants lli-
bertaris que actuaren a Barcelona a la segona
meitat dels anys cinquanta, en un moment àlgid
de la guerrilla urbana anarquista.

La vinguda a Reus

El 1954 surt de la presó i, en no poder apro-
par-se a Barcelona -quan l'havien agafat figura-
va, per la documentació, que hi residia, és acollit
per companys llibertaris de Reus, on es queda a
viure fins a l'actualitat i on coneix la que fou la
seva companya Lluïsa Gòmez, filla d'Eulogio

5. El Ramon posa per exemple el cas de Reus, que va
conèixer anys després pels companys, on s'anà a «ocupar»
Almóster.

6. És conegut que els grups resistents llibertaris compta-
ven amb la col·laboració d'algun metge i personal dels hospitals.
El Ramon Claret sap que, en evitar el seu trasllat a comissaria, li
van salvar probablement la vida, però desconeix quines perso-
nes el van protegir.

Gómez, militant confederal. A la presó havia conegut el reusenc Alexandre (Sandi) Simó, també militant de la CNT,⁷ amb qui l'unirà una estreta amistat fins avui.

A la seva arribada a Reus els companys el fan desistir de la seva intenció de fugir a França i retornar a la lluita armada. Ramon Claret va muntar un taller d'ebenisteria on hi anaven a treballar companys que sortien de la presó fins que aconseguien diners per establir-se o marxar a França. Després va treballar, fins a la seva jubilació, en una fàbrica de mobles. No és fins al 1979, després de la mort del dictador, que el Ramon pot recuperar el seu nom veritable.

A finals dels anys setanta entrà en contacte amb un grup de joves que estava reorganitzant la CNT a Reus, amb els quals col·labora estretament. La seva companya Lluïsa moria el 1984.

Català i internacionalista, aimant de la llibertat individual i, alhora, profundament solidari amb els altres, en l'actualitat, el Ramon segueix afiliat a la CGT, és col·laborador d'entitats de solidaritat, com l'ONG Igman, o d'associacions culturals, com Carrutxa. I en els últims anys ha continuat expressant les seves opinions en nombrosos articles d'opinió i cartes publicades a la premsa local, participant en força mobilitzacions ciutadanes pels drets socials, la llibertat dels pobles i la pau. I és que, bon coneixedor dels conceptes militars, el Ramon considera la guerra com el pitjor desastre que pot afectar la humanitat. En els relats de les seves experiències de guerra es constata sovint la importància que dona a les bases, a la formació i al sentit comú. Es podria dir, potser, que el Ramon és un antimilitarista -front a la concepció tradicional de l'exèrcit- que creu, però, en la disciplina i la necessitat d'organització per guanyar les lluites, crític també

7. El pare d'Alexandre Simó va morir a Mauthausen. Ell s'incorporà a la lluita i fou detingut en entrar a Catalunya amb un carregament d'armes.

amb certes actituds pretesament revolucionàries.

Aquestes notes no poden ser sinó un resum massa superficial d'una trajectòria personal enormement densa, sobretot en la seva etapa de lluita entre 1936 i 1946, una història personal que s'emmarca plenament en un model de resistència on es donà la simbiosi entre la lluita sindical, la guerrilla urbana i la rural.⁸

La dictadura no podia reconèixer la intencionalitat política de les seves actuacions i la premsa del moment els presentà com a delinqüents, bandolers i terroristes. Avui, la recuperació de la memòria històrica s'ha centrat, en bona part, en l'actuació dels guerrillers rurals i del maquis comunista. La guerrilla llibertària és coneguda fonamentalment per l'actuació d'alguns personatges destacats que han esdevingut llegenda en la lluita antifranquista. Amb el seu testimoni -que, lluny d'autocomplaences i fatxenderia, ha sorgit poc a poc- el Ramon Claret reivindica el paper de molts activistes anònims: «Nosaltres procuràvem no sortir mai enlloc. Perquè la feina sempre la fan aquells que figura que no han fet». La seva és una història plena de retalls de vida de militants llibertaris, poumistes o independistes que s'enfrontaren a la dictadura franquista en els moments més difícils. «No érem terroristes -afirma amb contundència-, nosaltres érem els que lluitàvem per mantenir oberta la finestra de la llibertat, perquè després els amos de la política poguessin entrar per una portalada gran i no es recordessin, ni parlessin mai, que hi havia qui va mantenir oberta aquesta finestra petita, lluitadors contra la tirania».

8. Tal com apunta Eduard Pons Prades, en parlar de l'especificitat del model de resistència que es produeix a Catalunya des dels primers temps del franquisme. *Guerrillas españolas, 1936-1960*. Barcelona: Ed. Planeta, 1977. També Dolors Marín a *Clandestinos...* descriu i documenta amb testimonis personals aquest moment.

Notes per a la història de l'Arxiu Municipal de Reus (VIII)

Ezequiel Gort Juanpere

Els notaris i la conservació documental als segles XVI i XVII

L'Escrivania Comuna —que pertanyia a la parròquia— era arrendada a un notari que, si més no al segle XVI, es feia per períodes de tres anys.¹ Després que el prior i els prebendats deixessin clar que ells eren els “senyors útils [...] de la scrivania pública y comuna de la present vila de Reus”, feien l'arrendament amb els següents capítols:²

Arrendaven l'escrivania “e botiga en aquella construida, situada [...] a la plassa de la Iglésia ensemps ab tots sos fruits, emoluments, manuals, llibres de notes y altres qualsevol scriptures que durant dit temps dita vila y terme de Reus rebrà y testificarà”, prometent que només podrà ser rellevat per raó “de stabliment de aquella fahedor”.

El 1593, el preu total de l'arrendament era de cent vint lliures barceloneses pels tres anys, a raó de quaranta lliures per any, amb pagaments, de la meitat, el dia de Tots Sants, i l'altra meitat el primer de maig.

Acabat el temps de l'arrendament, disposava de quatre mesos “per a tràurer e fer traure tots los actes que li estaran a tràurer compellir

tant durant los dits tres anys com los dits quatre mesos qualsevol contrahents a qui tocaran dits actes que aquells reben y cobren e paguen de sort que los treballs que fets aurà no sien frustatoris”.

En cas de pesta o d'altre consemblant malaltia “que havent de buidar y deixar Reus [...] cesse y pare dit arrendament y los actes que forsan durant dit temps serà absent [...] se reben per dits prior y prebenders y sien applicats ab aquells”.

El notari no podia donar “llicència alguna a ninguna persona de que cerque ni mire scritures algunes de dita scrivania sinó sols un prebender per a negocis del priorat y prebenders”.

Acabat l'arrendament havia de deixar a l'esmentada scrivania “totes les scriptures que durant dit temps haurà rebudes dins la vila y terme de Reus entenent los originals de aquells aprisats com de bon notari se pertany”.

L'escrivania havia de romandre oberta al públic “tots los dies fenyers sols no stiga impedit o no tingués algun negoci”.

Era el notari arrendador, doncs, qui havia de tenir cura de la conservació dels documents, així com de mantenir-ne la confidencialitat, però no en podia impedir la consulta dels sacerdots si es tractava de temes d'interès per a la parròquia. Finalment, cal observar com el notari, en acabar el seu arrendament, no podia emportar-se cap escriptura, ans les havia de dipositar a l'arxiu de l'escrivania.

1. Amb anterioritat, la durada de l'arrendament havia estat d'un any, com és el cas conegut de 1330, amb inici per la diada de sant Joan de juny. PIÑOL, Daniel, *El notariat públic al Camp de Tarragona. Història, activitat, escriptura i societat (segles XIII-XIV)*, (Barcelona, 2000) p. 126, i apèndix d.n. 8.

2. FERRANDO, Salvador, “L'escrivania”, dins *Reus. Setmanari de la Ciutat*, n. 1682 (1984) p. 5. Reproduït a FERRANDO, Salvador, *De la neu a les campanes. Recull de notícies de l'Arxiu Històric* (Reus, 2004) p. 31-32. Les transcripcions corresponen a aquesta font.

L'escrivania de la Vila

A banda de l'Escrivania Comuna, Reus disposava d'alguns notaris més, cadascun dels quals, a diferència dels de l'Escrivania, tenia cura d'arxivar a la seva notaria la documentació que generava.

Això comportava un risc greu en el cas d'aquells notaris que morien sense successió a la notaria, perquè, aleshores, la documentació era abandonada i es perdia —o se'n podia fer mal ús—, amb el perjudici que això comportava tant per a les persones com per a la vila.

No es tractava de cap manera d'un problema nou. De fet, el tema de la successió dels notaris particulars i de la consegüent conservació dels protocols, arreu va ser una qüestió recurrent al llarg dels temps baixmedievals i moderns, i arreu hom intentà donar-li diverses solucions, fins en alguns casos, com a Perpinyà el 1393 o a Barcelona el 1598, es va intentar —sembla que sense èxit— la creació d'un arxiu de protocols.³

A Reus, sembla que també hi hagué alguns casos. El Consell hi va poder posar solució a partir del 1608, arran d'una donació testamentària que va fer el notari Miquel Colera.

Aquest notari va llegar les seves escriptures a favor de l'hospital de la vila, la qual cosa va portar la qüestió al Consell, i per això aleshores, i també, diuen, "per obviar alguns abusos que-s fan en scriptures en la present vila", el Consell va pensar en "si se porie haver privilegi per tenir scrivania en la casa de la present vila perquè les scriptures stiguessen ben guardades y se posàs bé", així que "fonch determinat que procure tot lo que-s pugue en obtenir privilegi".⁴

3. Maria Teresa FERRER - Jaume RIERA, "La successió notarial i el traspàs de protocols en terres catalanes a la baixa Edat Mitjana", dins *Estudios históricos y documentos de los archivos de protocolos. IV. Miscelánea en honor de Raimundo Noguera de Guzmán* (Barcelona, 1974) p. 395-428.

4. AHMR, Llibre d'Actes, v. 10 (1593-1610). Acta de 24 de febrer de 1608.

El Consell, doncs, per solucionar el cas del notari Miquel Colera i, a la vegada, evitar els abusos, es va decidir a demanar, per aquests casos, la custòdia de les escriptures i crear així un arxiu específic a la casa de la Vila. Va fer la petició al virrei, Hèctor de Pignatelli, duc de Monteleón, en els següents termes:⁵

"En la vila de Reus, Camp y Archebisbat de Tarragona. Quant alguns notaris se moren sens dexar fills notaris, se perden moltes scriptures y cometen mil abusos en molt gran dany de la cosa pública y dels poblats en dita vila, a les quals coses se podria obviar si en la casa de dita vila se dedicava y feya un loch a hont en dit cas se poguessen recondir y archivar dites scriptures. Per ço y altrament los síndich de la universitat de dita vila a V. Exª supplica sia servit manar donar y concedir licentia per via de privilegi a dita universitat de poder fer y construir en la casa de dita vila un lloch commodo ahont se pugan recondir y custodir les scriptures dels notaris qui moriran en dita vila sens dexar fills notaris si ya los tals notaris no hauran disposat de dites scriptures en favor de altres notaris, donant en dit cas licentia y facultat als jurats de poder fer apprehentió de dites scriptures ab inventari a efecte de posar y recondir aquelles en lo dit loch fahedor y que un notari legal de bon nom, vida y fama, per los jurats y consell de dita vila elegidor, haya de regir y clourer aquelles, reservant y donant los salaris als hereus y successors del notari mort, los quals salaris se obliga dita vila a pagar que ultra del benefici gran ne resultarà a la cosa pública y a cada hu dels poblats en dita vila de Reus, ell síndich en nom y part de aquella universitat ho rebrà a molt singular mercè lo Real offici, etc".

El virrei ho va aprovar, a Barcelona, el 26 de març de 1608: "Plau a Sa Exª. concedir lo que-s supplica durant la mera y libera voluntat de Sa Mag^t. y de Sa Exª. y sos successors".

5. AHMR, Pergamins, carpeta "Diplomes" d.n. 22.

Les escriptures de mossèn Macip

El privilegi es va aconseguir d'una manera prou ràpida, però és possible que no fos la primera vegada que el Consell ho hagués intentat, a jutjar pel que el 7 d'abril els jurats deien al consell: "com molt bé saben com se ha procurat molt temps ha en haver un privilegi per tenir scrivania en la casa de la present vila y aquella regís un notari real".⁶

Llavors, el Consell va determinar que una vegada es tingués el privilegi, ocupés l'escrivania el notari Pere Macip: "se li dexe la scrivania de franch per temps de vuyt anys après de havé hagut lo privilegi y haguda la pcessió de la scrivania". En Macip, doncs, devia regir durant alguns anys aquesta scrivania "municipal" i el seu arxiu.

Uns anys més tard, després de la mort d'aquest notari, les escriptures restaren a la casa de la Vila i és per això que, a la reunió del Consell del 4 de juliol de 1638, els jurats presentaren la següent proposta: "tenim así en la casa de la Vila las escripturas de mossèn Masip. Per so proposam a vostres mercès què volen que-s fasse de ellas. Per so miren lo faedor".⁷

Calia, doncs, que ara el Consell li donés una resposta positiva en ordre a la seva salvaguarda: "fonch determinat per l'onrat consell que las escripturas de mossèn Masip estigan custodides en lo archiu de la casa de la Vila y que-s fasse un archiver y tingan los jurats una clau y lo archiver un'altra."

No esmenten per a res l'escrivania i això permet entendre que devia haver desaparegut com a tal després del pas de Pere Macip, perquè en un altre cas, si hagués seguit existint, al Consell sembla que no li hagués calgut plantejar-se què en feia de les seves escriptures, a més, es va determinar que passessin a l'Arxiu Municipal. La

determinació dels consellers també permet de constatar que, aleshores, la vila no disposava d'arxiver i en necessitaven un, tal vegada pensant en un notari, perquè pogués tenir cura d'aquesta documentació. És probable, però, que no n'arribessin a tenir —o almenys no consta que llavors l'elegissin— o bé, si ho feren realment, només ocuparia el càrrec durant uns pocs mesos, perquè quan, el gener de 1639 elegeixen els oficis de la vila, no hi figura el d'arxiver, com tampoc l'any següent, el 1640. De fet, com ja vam veure al seu moment,⁸ els primers arxivers coneguts no van ser nomenats fins al 1647 i llavors no pas un de sol, sinó en nombre de dos, com era el costum a la pràctica totalitat dels oficis municipals.

Finalment, l'acta de 1638 també esmenta les claus de l'arxiu, i es concreta que n'hi havia, o n'hi hauria, dues: una, la tindrien els jurats i l'altra, l'arxiver. No es diu, però —com sí que es precisa cap a la darrereria d'aquest mateix segle—, si la porta de l'Arxiu tenia un pany o bé en tenia dos.

L'Arxiu i la "presó dels gegants"

Un text d'Andreu de Bofarull, publicat el 1856, en descriure l'edifici de l'Ajuntament, fa especial èmfasi en el racó fosc on llavors hi havia l'Arxiu, del qual no només en descriu la ubicació a mitjan segle XIX, sinó que també en senyala la utilització que havia tingut en el passat:⁹

"En esta pieza [la secretaria] hay una puerta que da entrada á un camarachon obscuro, conocida antes por prision de los Gigantes, porque en él guardaban los gigantones concluida alguna fiesta".

És, si més no, interessant destacar que hom guardés els gegants de la vila a dalt d'un pis i no

6. AHMR, Llibre d'Actes, v. 10 (1593-1610). Acta de 7 d'abril de 1608.

7. AHMR, Llibre d'Actes, v. 12 (1636-1673). f. 27r.

8. GORT, Ezequiel. "Notes... (2)" dins *Informatiu Arxiu*, 03 (desembre 1999) p. 12-13.

9. A. de B y B [Andreu de Bofarull i Brocà]. *Guia de Reus* (Reus, 1856), p. 39-41.

Els Vitxets o gegants *petits* de Reus, que probablement van ser guardats a la "presó."

pas en algun racó de la planta baixa.¹⁰ Bofarull continua dient que:

"En 1822 un alcalde la destinó para prisió de un fraile Franciscano. Hoy, quizá

10. Segons Solana (SOLANA, Ricard. *Llibre dels gegants i altres entremesos de Reus*, p. 29 i 38), es guardaven en una habitació, que no concreta on era, que al segle XVIII seria coneguda com la "Casa dels gegants" i després com el "quarto" dels gegants, des d'on passarien, ja ben entrat el segle XIX, a un racó de l'hospital. Sembla probable que fins aquest moment els gegants, i des de molts anys, s'haguessin guardat en aquesta habitació, ja que, si més no, se sap que el 1721 l'àliga era penjada al sostre d'una habitació de l'Ajuntament sota teulada i que, quan el 1725 els gegants i l'àliga van ser reparats, els treballs es van fer "dal en la sala Casa de la Vila" (GORT, Ezequiel; i PALOMAR, Salvador. *L'àliga de Reus*, p. 53-55.), al costat mateix, doncs, de la referida habitació on es devien guardar.

como á mueble inutil, contiene el archivo municipal, cuyos documentos, que sepamos, empiezan en 1185¹¹ [...]."

A continuació, Bofarull hi afegeix una breu notícia dels fons que l'Arxiu servava aleshores:

"[...] y entre cuyas preciosidades, la parte antigua contiene: las actas completas desde la instalacion del Consejo de ciento hasta su supresion;¹² Diplomas de vários reyes de Aragon á favor de la Villa; otros muchos espedidos por Camareros¹³ y Arzobispos de Tarragona; Bulas y breves pontificios; entredichos y escomuniones, Ceremoniales, vários Autografos, entre los cuales recordamos haberlos visto: de Carlos v, el emperador, de D. Juan II, del Archiduque de Austria, y de vários hombres de estado.

Una curiosa correspondencia epistolar sobre el levantamiento de Cataluña contra Felipe IV de Castilla.

Sentencias, alegatos y causas promovidas ante el Jurado de los prohombres, é innumerables documentos cuya relacion seria demasiado prolija y agena de este lugar.

Finalmente; un curioso misal iluminado del siglo 14 y otro códice del siglo 15 conocido por libro de la Cadena, entre cuyas particularidades dignas de atencion contiene las ordinaciones para el burdel ó Lupanar público, las del Almotacen y demas para policia rústica y urbana; disposiciones contra los alcabuetes, amancebados, blasfemos y usureros".

11. El document més antic de l'Arxiu és del 1020. En canvi, no es conserva cap document del 1185.

12. Les actes comencen el 1444 i no pas des de la creació del "Consell de Cent".

13. Els cambrers eren canonges del capítol de la seu de Tarragona i van ser senyors feudals de Reus des del segle XII fins el XVI.

ARXIU HISTÒRIC
MUNICIPAL
REUS